

Brusselse ouderen in cijfers

1.1 Vertraagde vergrijzing

Brussel had lange tijd de oudste leeftijdsstructuur van de drie gewesten. Door de stelselmatige verjonging van het gewest en vooral door de snellere veroudering van de rest van het land keerde de verhouding in leeftijdsstructuren tussen de gewesten zich om sinds 2000. Brussel geldt thans als groenste gewest. Toch telde Brussel anno 2015 ongeveer 155.000 inwoners ouder dan 65 jaar op een totale bevolking van 1.175.000 inwoners. Samen vertegenwoordigen ze 13,22 % van de Brusselse bevolking.

Tabel 1. Aantal en aandeel ouderen per gemeente (2006 – 2010 - 2015)

Gemeente	Aantal 65+			Aandeel 65+ (%)		
	2006	2010	2015	2006	2010	2015
Anderlecht	15.905	15.574	15.292	16,66	14,88	13,15
Oudergem	5.610	5.390	5.349	19,12	17,49	16,29
Sint-Agatha-Berchem	3.646	3.643	3.785	18,22	16,42	15,82
Brussel	18.904	18.681	19.197	13,07	11,85	10,94
Etterbeek	5.546	5.209	5.282	13,32	11,74	11,29
Evere	5.979	6.012	6.252	18,01	16,79	16,26
Vorst	7.300	7.151	7.520	15,33	14,23	13,67
Ganshoren	4.643	4.521	4.421	22,39	20,01	18,37
Elsene	9.249	9.005	9.316	12,02	11,23	10,99
Jette	7.837	7.629	7.771	18,35	16,30	15,32
Koekelberg	2.774	2.682	2.652	15,28	13,54	12,32
Sint-Jans-Molenbeek	11.052	11.158	11.303	13,91	12,65	11,83
Sint-Gillis	4.629	4.482	4.526	10,46	9,54	8,97
Sint-Joost-ten-Node	1.953	2.039	2.081	8,34	7,74	7,61
Schaarbeek	13.060	12.807	12.934	11,72	10,56	9,87
Ukkel	14.763	14.813	15.531	19,50	19,09	19,11
Watermaal-Bosvoorde	4.655	4.688	4.908	19,40	19,32	20,07
St.-Lambrechts-Woluwe	9.148	9.025	9.327	19,25	17,78	17,27
St.-Pieters-Woluwe	7.617	7.570	7.889	20,12	19,37	19,21
BHG	154.270	152.079	155.336	15,17	13,96	13,22

Bron: BISA-wijkmonitoring en FOD economie.

1.1.1 Regionale spreiding

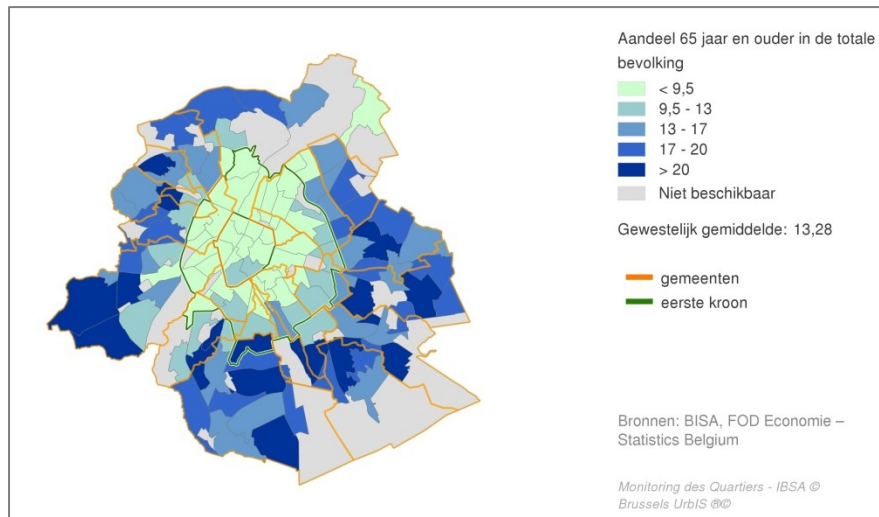
We stellen in alle gemeenten een daling van het aandeel ouderen vast t.o.v. 2006, evenals een lichte daling van het aantal ouderen. Gemeenten met het hoogste aandeel ouderen (cijfers 2014) zijn in dalende volgorde: Watermaal-Bosvoorde, Sint-Pieters-Woluwe en Ukkel (19%), Ganshoren (18%), Sint-Lambrechts-Woluwe (18%) en Oudergem (16%). Het percentage 65-plussers ligt er aanzienlijk hoger dan het Brusselse gemiddelde van 13%.

Sint-Joost-ten-Node en Sint-Gillis zijn dan weer opvallend jonge gemeenten met een aandeel van respectievelijk bijna 8% en 9% ouderen. Beide gemeenten tellen ook minder dan vijfduizend 65-plussers en behoren samen met Koekelberg, Sint-Agatha-Berchem en Watermaal-Bosvoorde tot de gemeenten met het minst aantal ouderen.

De meeste ouderen wonen in Brussel, Anderlecht, Ukkel, Schaarbeek en Sint-Jans-Molenbeek. Deze vijf gemeenten zijn samen goed voor bijna de helft van de Brusselse 65-plussers. De gemeente Ukkel combineert een hoog aantal (14.700) én aandeel (19%) ouderen.

Kijken we meer in detail naar het aandeel ouderen op wijkniveau, dan valt de oververtegenwoordiging op van ouderen in de buitenrand of tweede kroon. In de 19de eeuwse gordel of eerste kroon zijn de proporties ouderen over het algemeen laag. In de tweede kroon vinden we slechts enkele buurten waar het aandeel ouderen lager is dan het Brusselse gemiddelde. In het stadscentrum en in de 19de-eeuwse ring echter zijn de aandelen van ouderen doorgaans relatief laag. Toch mogen we ons niet laten misleiden door dit klein aandeel. In de dichtbevolkte wijken van de meest achtergestelde zones in Brussel leeft een groot aantal, vaak sociaaleconomisch erg kwetsbare ouderen¹.

Kaart 1. Aandeel 65+ in totale bevolking (2014)

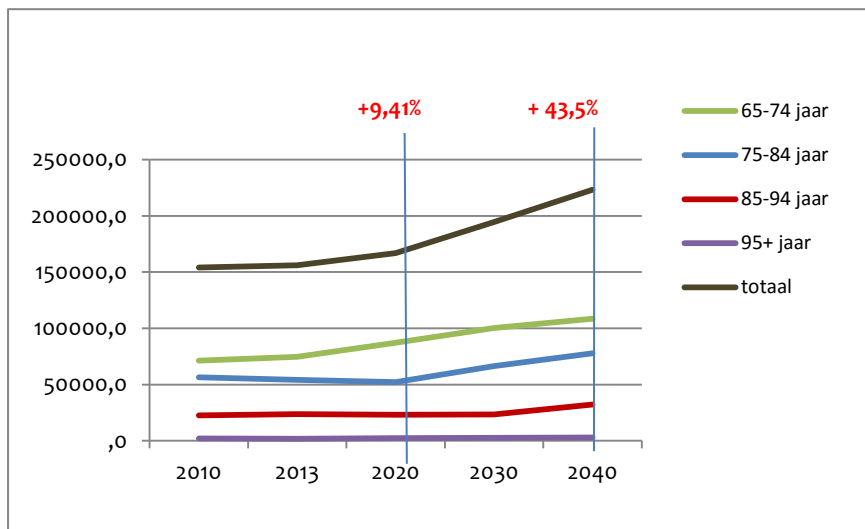

1.1.2 Prognoses

De daling van het aandeel en aantal ouderen tijdens de afgelopen jaren is niet representatief voor wat ons de komende jaren te wachten staat. De neerwaartse tendens keert zich sinds 2010 en het aantal 65-plussers zal de komende decennia eerst gestaag en dan sterk stijgen. De verwachting is dat het aandeel ouderen in de totale bevolking de komende 10 jaar ongeveer stabiel blijft (+/- 14%), om nadien te stijgen tot 18% tegen 2060.

¹ (Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad, 2010)

Grafiek 1. Prognoses ouderenpopulatie per leeftijdscategorie

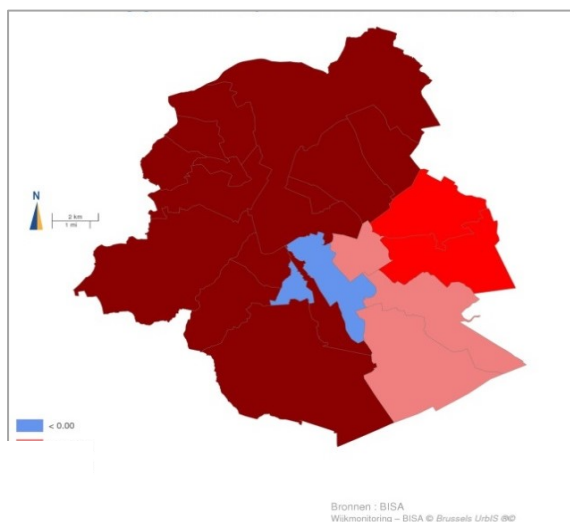

Bron: Bevolkingsvooruitzichten 2010-2060, FPB en ADSEI

Deze cijfers zeggen echter niet alles en geven een beeld dat sterk beïnvloed wordt door de algemene bevolkingsgroei in Brussel. Tegen 2040 wordt een algemene bevolkingsstijging van 26,1% verwacht, waardoor het aantal Brusselaars geschat wordt op 1 374 537. Hiervan zou 18% ouder zijn dan 65 jaar.

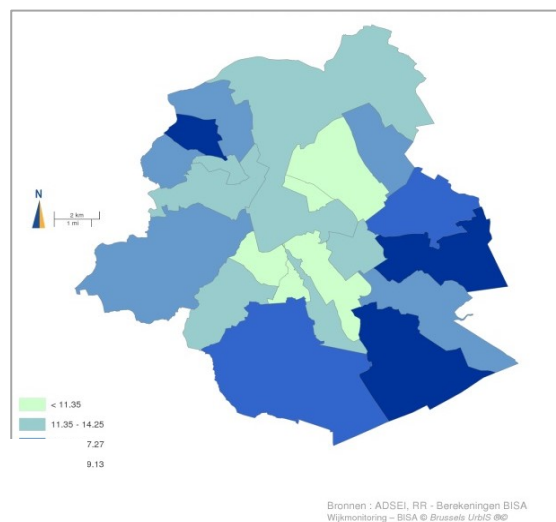
Vooraf het toenemend aantal ouderen verdient onze aandacht. Bekijken we de absolute aantallen in figuur 1, dan zien we dat het aantal 65-plussers tussen 2010 en 2040 toeneemt van ca. 155.000 tot ca. 220 000 in 2040, een stijging met 9,41% tegen 2020 en niet minder dan 43,5% tegen 2040.

Kaart 2. Aangroei 65+ tussen 2010 en 2020

BHG
9.41

Kaart 3. Aandeel 65+ in bevolking per gemeente

BHG
13.63

De relatieve groei van de ouderenbevolking zet zich niet in alle Brusselse gemeenten even sterk door. Bijgaande tabel en de kaarten maken duidelijk dat de spreidingskaart van ouderen in Brussel er in de toekomst waarschijnlijk anders zal uit zien. Daar waar vandaag het hoog aandeel ouderen opvalt in het zuidoosten van Brussel, zijn het net die gemeenten waar de bevolkingsgroei van ouderen het laagst is in de komende jaren. De sterkste stijging wordt verwacht in de gemeente Sint-Joost-ten-Node, gevolgd door Sint-Gillis en Sint-Jans-Molenbeek, m.a.w. de gemeenten met een grote allochtone populatie. Tabel 2 geeft aan dat we al op heel korte termijn (tegen 2015) een toename van ouderen mogen verwachten in deze gemeente, van 7 tot bijna 14%. De gemeente Elsene echter versterkt de komende jaren zijn positie als jonge gemeente.

Tabel 2. Verwachte bevolkingsgroei van ouderen (+ 65 jaar) per gemeente

Gemeente	% groei 2010 - 2015
Anderlecht	5,60
Oudergem	-1,10
Sint-Agatha-Berchem	4,82
Brussel	5,24
Etterbeek	-1,13
Evere	2,91
Vorst	1,69
Ganshoren	1,87
Elsene	-2,42
Jette	3,26
Koekelberg	2,34
Sint-Jans-Molenbeek	6,87
Sint-Gillis	7,19
Sint-Joost-ten-Node	13,47
Schaarbeek	4,94
Ukkel	2,12
Watermaal-Bosvoorde	0,55
Sint-Lambrechts-Woluwe	0,97
Sint-Pieters-Woluwe	1,08
BHG	3,35

Daling van aandeel ouderen

Sterke stijging van aandeel ouderen

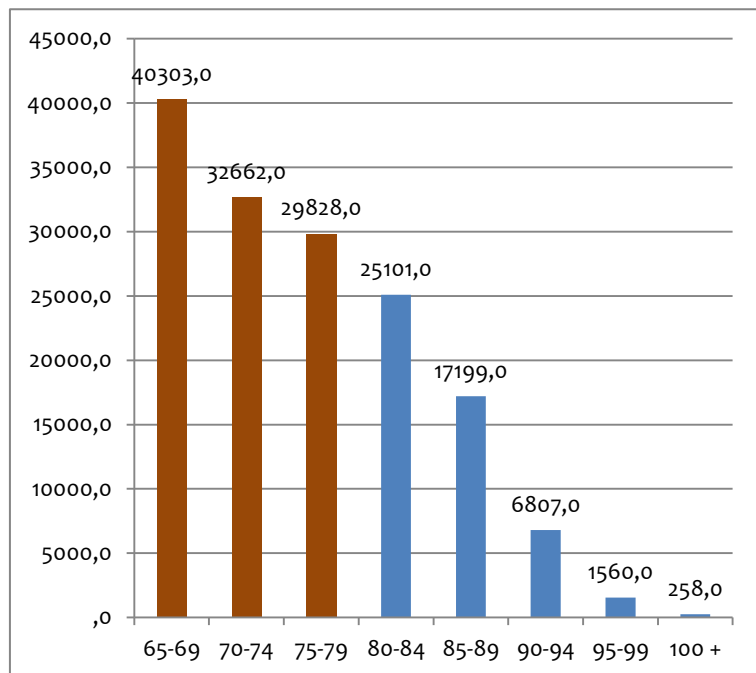
Bron: BISA wijkmonitoring

1.2 Meerdere tinten grijs

De Vlaamse ouderenzorg richt zich volgens het Woonzorgdecreet tot 65-plussers. Alle 65-plussers in globaal benaderen als doelgroep van een woonzorgbeleid zou de realiteit geweld aandoen. De leeftijdsgroep van 65 tot 105 jaar omspannt verschillende generaties ouderen, die niet zonder meer gelijkgesteld kunnen worden omdat ze uiteenlopende waarden, verwachtingen en zorgbehoeften hebben.

Opvallend in Brussel is de hoge **intensiteit van de vergrijzing**, uitgedrukt in het aandeel 80-plussers in de ouderenpopulatie. Die bedraagt in Brussel bijna 33%, wat wil zeggen dat één op drie ouder is dan 80 jaar. Brussel is daarmee niet alleen het jongste gewest in België maar ook dat met het hoogste aandeel 80-plussers, een groep van 51.000 personen voor wie het risico op kwetsbaarheid en zorgafhankelijk heel erg groot is.

Grafiek 2. Aantal ouderen per leeftijdscategorie - 2012

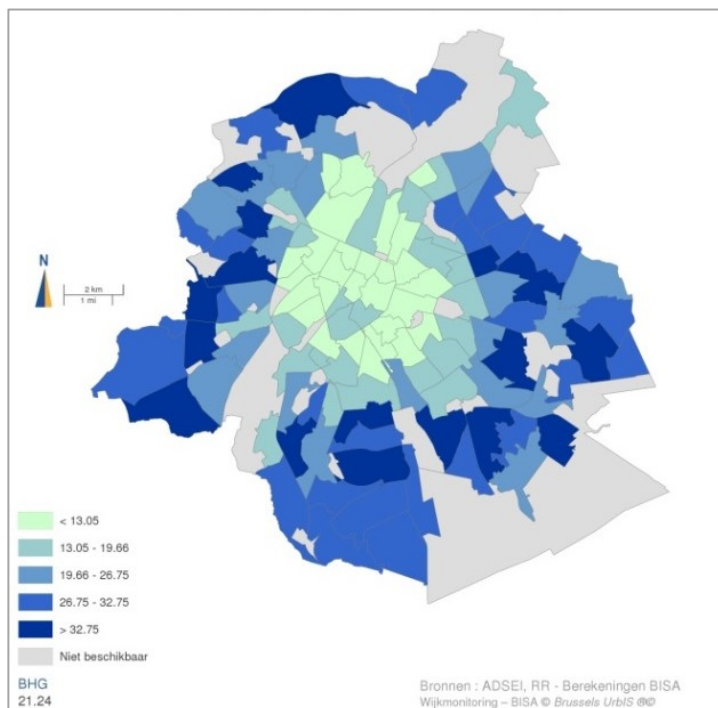
Bron: Federaal Planbureau FOD Economie

kleurschakeringen. De ratio varieert van licht (laag) in en rond het centrum tot donkerblauw (hoog) in het zuiden en het westen van het Brusselse gewest.

De **afhankelijkheidsratio** van de ouderen laat toe de vergrijzing van de bevolking te meten aan de hand van het aandeel ouderen op pensioenleeftijd in verhouding tot de mensen op arbeidsleeftijd.

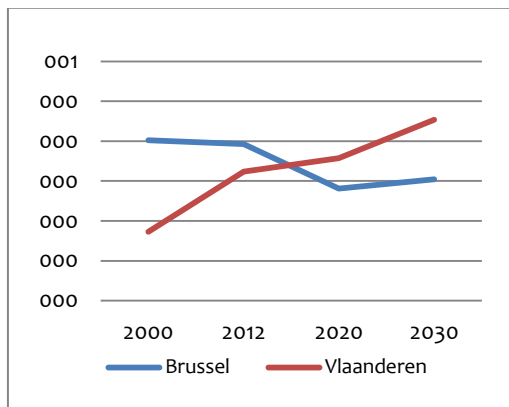
De ouderen-afhankelijkheidsratio voor Brussel (verhouding 65-plussers tot aantal 15 tot -64 jarigen) bedraagt 21,24%. Dit cijfer ligt aanzienlijk onder het Belgische en Vlaams gemiddelde van respectievelijk 26 en 27,6%. Achter dit cijfer schuilt echter een zeer uiteenlopende realiteit: van heel lage afhankelijkheidsratio (tussen 11 en 15%) in de Sint-Joost-ten-Node, Elsene en Sint-Gillis tot een zeer hoge ratio (boven 30%) in Ganshoren, Ukkel, Watermaal-Bosvoorde en Sint-Pieters-Woluwe. Opgedeeld per wijkniveau krijgen we een beeld met veel

Kaart 4. Afhankelijkheidsratio van ouderen (2011)

De **familiale zorgindex**² wordt gedefinieerd als de verhouding tussen het aantal (zorgbehoevende) hoogbejaarden (80+) en de (zorgverlenende) bevolking tussen 50 en 59 jaar. Die ratio bedroeg in 2012 in Vlaanderen 0,31 en in Brussel 0,40. Dit betekent dat er momenteel in Brussel in verhouding meer (zorgbehoevende) ouderen zijn tegenover een kleiner potentieel aan zorgverlenende vijftigers.

Grafiek 3. Familiale zorgindex

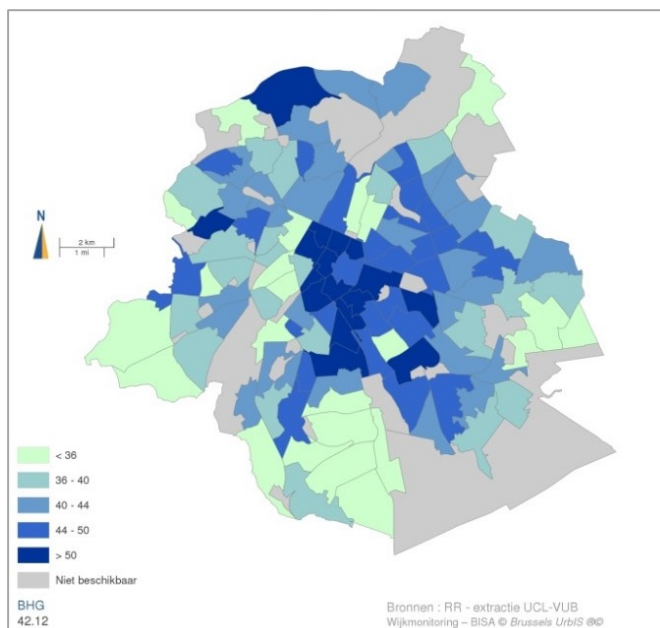
Deze figuur maakt duidelijk dat Vlaanderen en Brussel op dit vlak een tegengestelde beweging maken, met in Brussel een daling van de index tot 0,35 tegen 2020.

Deze cijfers zeggen iets over de potentiële draagkracht van de bevolking in het algemeen, maar niets over de effectieve mantelzorg. Daarvoor is het belangrijk te weten in welke mate ouderen kunnen rekenen op de steun van partner of kinderen. Zij zijn immers de eerste steunpilaar voor zorgbehoevende ouderen. Veel mantelzorg gebeurt door de partner, vaak zelf ook een oudere met mogelijke zorgbehoeften.

De wijkmonitoring leert ons dat in Brussel 30 % van de vrouwelijke 60-plussers samenwoont zonder kinderen, terwijl meer dan 40% van de 65-plussers alleenstaand is. (cijfers 2006).

Opmerkelijk is dat de kaart van het aandeel **alleenstaande ouderen** niet gelijk loopt met deze van het totaal aandeel ouderen. Het zijn net de wijken in en rond het centrum, met minder ouderen, die het sterkst te maken krijgen met alleenstaanden en bijgevolg een groter risico op vereenzaming van ouderen. De wijken in het centrum van Brussel (Dansaertwijk, Begijnhof, Marollen), en ten oosten van het Centrum (Europawijk, Matonge en Sint Pieters) scoren op dit vlak erg hoog. De situatie in de wijk Heizel is enigszins opmerkelijk: het combineert als enige een zeer hoge score, zowel op vlak van het aantal ouderen (3029 in 2010), aandeel ouderen (22,45%) als aandeel alleenstaande ouderen (50,63%).

Kaart 5. Aandeel alleenstaande 65+ (2006)

² (Pelfrene, 2005)

Benchmarking stad Antwerpen

Met een totale bevolking van bijna 1.140.000 inwoners telt het Brussels gewest 2,27 keer meer inwoners dan de stad Antwerpen. Brussel heeft algemeen genomen een jongere bevolking dan Antwerpen. Het verschil in de leeftijdsklasse boven 65 jaar is aanzienlijk: in Antwerpen is 17% van de bevolking ouder dan 65, in Brussel is dit net geen 14%. Het aantal 65-plussers in Brussel is dan ook maar 1,76 keer dit van Antwerpen. Verdere verfijning van de ouderenpopulatie leert dat de intensiteit van de vergrijzing voor beiden 33% bedraagt, hoger dan het Vlaamse gemiddelde van 27%.

Antwerpen telde anno 2012 iets meer dan 87.000 ouderen. De bevolkingsvooruitzichten geven aan dat het aantal 65-plussers relatief stabiel blijft tot 2017. Hierna neemt het aantal toe tot 100.000 in 2030.

De stijging van het aantal 65-plussers wordt in beide steden vooral beïnvloed door de categorie van 65 tot 79 jaar. Het aantal ouderen in deze leeftijdsgroep neemt zowel in Antwerpen als in Brussel over de komende 20 jaar sterk toe, terwijl het aantal 80-plussers eerst licht daalt om nadien weer te stijgen tot (net) boven het huidige aantal.

Tabel 3. 65-plussers in Brussel en Antwerpen

	Brussel	Antwerpen
Aantal inwoners	1.140.000	511.000
Aantal 65+ in 2010	152.000	87.000
Aandeel 65+	14%	17%
Aantal 80+/65+	33%	33%
Verwacht aantal 65+ in 2030	193.000	101.000
Totale evolutie 65+ (2010 - 2030)	+ 40.000	+ 14.000
Evolutie 65-79 jaar (2010 - 2030)	+ 35.000	+ 20.000
Evolutie 80+ (2010 - 2030)	+ 4.600	+ 700

Bron: NIS en bevolkingsdienst Stad Antwerpen

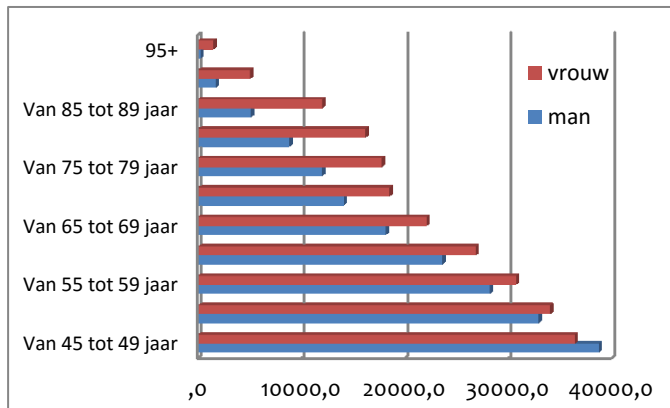
1.3 Vrouwen aan de top

Ligt de geslachtsverhouding tot de leeftijd van 55 jaar nagenoeg gelijk, dan zien we op oudere leeftijd een graduele stijging van het aandeel vrouwen. Vanaf de leeftijd van 65 jaar telt men voor elke man 1,45 vrouwen. De verhouding evolueert eerst traag, maar stijgt snel vanaf de leeftijd van 70 jaar: van 57% vrouwen op 75 jaar, 65% op 85 jaar tot 80% op 95 jaar.

Verder zal blijken dat deze globale verhouding zich niet weerspiegelt bij de ouderen van vreemde herkomst. De man-vrouw verhouding loopt er momenteel veeleer gelijk tot in de oudste leeftijdsgroep, met zelfs een lichte oververtegenwoordiging van mannen bij de Marokkaanse ouderen.

Het geslacht is in belangrijke mate bepalend voor de mate van zorgbehoefte. Zo tonen verschillende onderzoeken³ aan dat vrouwen veel meer dan mannen te kampen hebben met een beperking of chronische ziekte. Meer dan 22% van de vrouwelijke 65-plussers heeft behoefte aan hulp bij activiteiten dagelijks leven (ADL) t.o.v. 12,5 % van de mannen. Het onderzoek bij Brusselse senioren gaf dezelfde verhouding en percentages aan.

³ (De Donder, Verté, Teugels, & Glorieux, 2013) en (Pacolet J. , 2010)

Bron: FOD economie

De kans op zorgafhankelijkheid stijgt met de leeftijd. Bij de 85-plussers zijn er dubbel zo veel zorgbehoefte vrouwen als mannen. Verder weten we dat de levensverwachting van vrouwen hoger ligt. Voor Brussel was dit in 2010 respectievelijk 82,6 jaar (vrouwen) en 77,5 jaar (mannen). Vrouwen worden ouder, maar kampen meer en bijgevolg ook langer met gezondheidsproblemen en zorgafhankelijkheid. De combinatie van beide factoren betekent dat het aantal oudere(n) vrouwen met een beperking en zorgbehoefte zal toenemen.

1.4 Taaldiversiteit

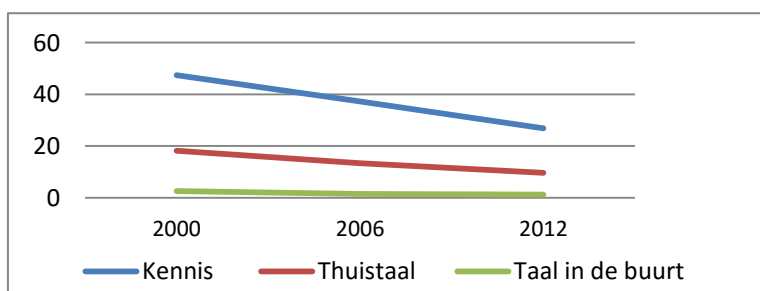
Over het taalgebruik van ouderen zijn weinig gegevens. Het is moeilijk om het aantal Nederlandstaligen of anderstaligen te detecteren, laat staan de ruimtelijke spreiding ervan te analyseren. Het Taalbarometeronderzoek peilt naar de talenkennis, het taalgebruik en taalverschuiving bij de Brusselaars. In het verlengde van de taalbarometer 2013 maakte prof. Rudi Janssen een verkorte analyse van de talenkennis en het taalgebruik bij ouderen in Brussel bij de leeftijdsgroep van 55 tot 70 jaar.

Wat de kennis en het gebruik van het Nederlands in Brussel betreft, luidt de vaststelling dat dit bij oudere Brusselaars duidelijk hoger ligt dan bij de jongere generaties, maar dat de verschillen kleiner worden omdat de oudere generatie ook steeds minder goed Nederlands spreekt.

Grafiek 4. Man - vrouw verhouding bij ouderen (2010)

Grafiek 5 geeft de evolutie weer van het Nederlands bij de 65-jarigen over een periode van 12 jaar (2000 - 2012). De dalende trend is onmiskenbaar, vooral op vlak van kennis van het Nederlands. In 2000 was dit nog goed tot uitstekend bij bijna de helft van de ouderen, maar intussen gedaald naar iets meer dan een kwart in 2012. Het Nederlands als thuistaal verloor eveneens terrein, zij het minder spectaculair, van 18% naar bijna 10%. Ondanks een relatief groot belang van het Nederlands in 2000, zowel op vlak van kennis als thuistaal, kreeg het Nederlands toen al een

Grafiek 5. Evolutie (in %) van kennis en gebruik van het Nederlands bij 65-jarigen in Brussel

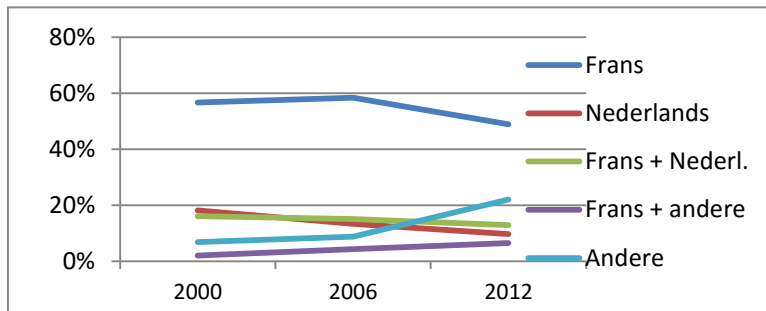
marginale plaats toebedeeld als het gaat om contacten in de buurt.

De dalende plaats van het Nederlands wordt niet gecompenseerd door een stijgende kennis van het Frans, maar wel door een toenemende invloed van andere talen bij ouderen, in het bijzonder het Engels, Arabisch en in mindere mate het Spaans, Italiaans en Turks. Ook het gebruik van het Frans gaat achteruit, hoewel nog steeds 90% van hen er goede kennis van heeft. De opmars van andere talen uit zich vooral in het taalgebruik thuis. In 2000 gebruikten nog meer dan negen op tien Brusselse ouderen het Frans, Nederlands of een combinatie van beide als thuistaal. Intussen hanteren bijna drie op tien ouderen een andere thuistaal, waarvan bijna een kwart gecombineerd met het Frans. Van de komende generatie van ouderen zal 30% van de 55-60-jarigen thuis noch Frans, noch Nederlands spreken.

Bron: Rudi Janssens, 2013

Er is duidelijk een evolutie vast te stellen. Tot tien jaren geleden vormden de Nederlandstaligen en het vooral de traditionele Belgen nog een omvangrijke groep binnen deze ouderenbevolking, Sinds 2006 zet zich onder de Brusselse ouderen een evolutie van meertaligheid en culturele diversiteit in⁴.

Grafiek 6. Evolutie (in %) van thuistaal bij 65-plussers in Brussel

Bron: Rudi Janssens, 2013

1.5 Gekleurde vergrijzing

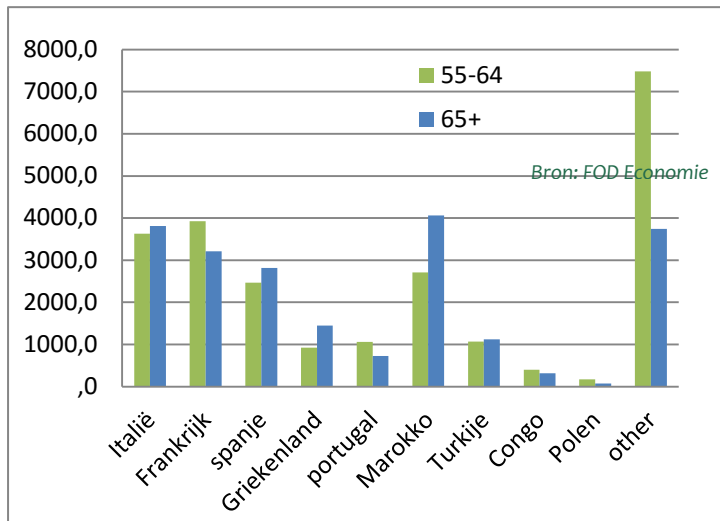
1.5.1 Niet-Belgische ouderen

Steeds meer is het beleid en werkveld zich bewust van de groeiende groep van ouderen uit etnisch-culturele minderheden. De arbeidsmigranten van de eerste generatie hebben de pensioenleeftijd bereikt en via recentere migratie en gezinshereniging komen mensen ook op latere leeftijd naar hier, o.a. uit Marokko, Congo en Oost-Europa.

Om de verkleuring van de samenleving in beeld te brengen zijn we in eerste instantie aangewezen op statistische gegevens op basis van nationaliteit. In 2012 werden er iets meer dan 25.500 niet Belgische 65-plussers geteld in Brussel. Daarmee bedraagt hun aandeel ongeveer 14%, tegenover iets meer dan 3% in Vlaanderen en een Belgisch gemiddelde van 6%. Tellen we de komende groep van 55-plussers mee, dan stijgt dit in Brussel boven de 20%.

De Marokkaanse ouderen vormen met +/- 4.000 ouderen de grootste groep. Ook de Fransen, Italianen en Spanjaarden zijn goed vertegenwoordigt met +/- 3.000 ouderen voor elke groep. De Turkse gemeenschap telt in Brussel ca 1.000 ouderen.

⁴ (Janssens, 2013)

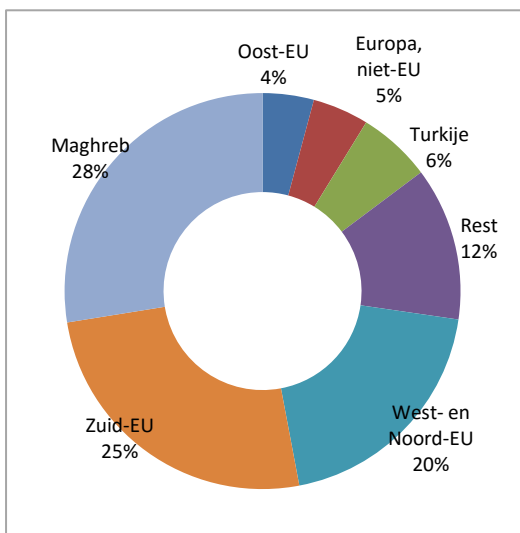
Grafiek 7. Niet-Belgische ouderen (2006)

Interessant is om te kijken naar de komende groep van ouderen, namelijk de leeftijdscategorie van 55 tot 64 jaar: De niet-Belgen vertegenwoordigen een kwart van de totale leeftijdscategorie. Indien we verder ingaan op de spreiding per nationaliteit, dan valt op dat we in de komende jaren nog een grotere diversiteit mogen verwachten. In grafiek 7 zien we een sterke daling van het aantal Marokkanen t.o.v. de oudere leeftijdsgroepen - waarschijnlijk een gevolg van naturalisatie - en meer dan een verdubbeling in de categorie van andere nationaliteiten.

1.5.2 Vreemde herkomst

Het nationaliteitscriterium geeft een vertekend beeld en een grote onderschatting van het aantal allochtone ouderen. Heel wat mensen van vreemde herkomst, ook ouderen, zijn intussen tot Belg genaturaliseerd en vallen zodoende buiten deze statistieken. Voor Vlaanderen werden de ouderen van vreemde herkomst gedetailleerd in kaart gebracht en geactualiseerd⁵. Voor Brussel is geen uitgebreide studie voorhanden maar konden we gebruik maken van gegevens van prof. Lodewijckx m.b.t. het aantal ouderen van vreemde herkomst op 1/1/2011, gebaseerd op nationaliteit bij geboorte.

Grafiek 8. Aandeel 65-plussers vreemde herkomst

Bron: Lodewijckx E. 2013

Tabel 4. Aantal 65-plussers o.b.v. herkomst - 2011

Aantal 65+	man	vrouw	Total
België	40.726	70.417	111.143
Oost-EU	725	1.001	1.726
Europa, niet-EU	822	1.075	1.897
Turkije	1.161	1.316	2.477
West- en Noord-EU	3.059	5.090	8.149
Zuid-EU	4.738	5.771	10.509
Maghreb	5.875	5.501	11.376
Rest	2.338	2.839	5.177
Totaal niet-Belg	18.718	22.593	41.311
Totaal	59.444	93.010	152.454

⁵ (Noppe & Lodewijckx, 2007) en (Lodewijckx, 2013)

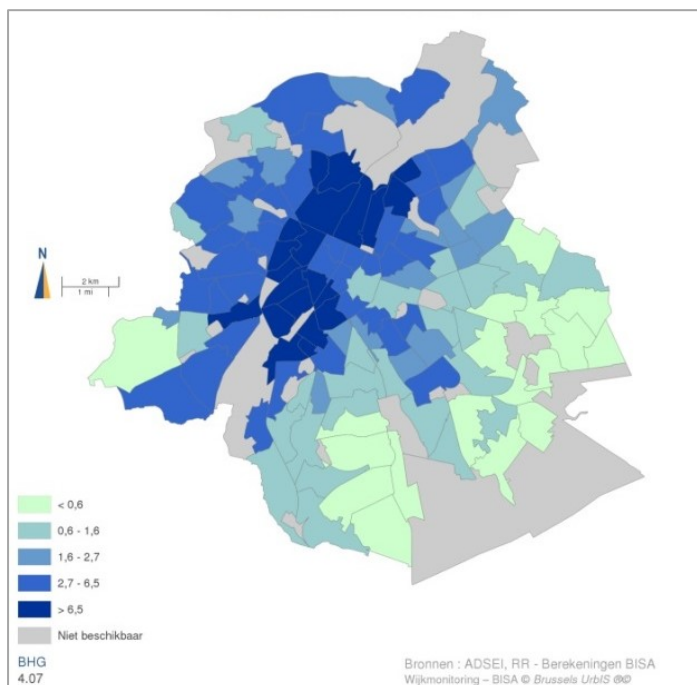
Enkele vaststellingen:

- Het Brussels gewest telt 41.311 Brusselse ouderen van vreemde herkomst (niet-Belgische nationaliteit bij geboorte).
- Het aandeel 65-plussers van vreemde herkomst in Brussel bedraagt 27%, t.o.v. 4% in Vlaanderen.
- De ouderen afkomstig uit Marokko vormen met 11.376 de grootste groep.
- De intensiteit van de veroudering is nog relatief laag: 18% van de niet-westerse 65-plussers is ouderen dan 80, t.o.v. 38% bij de Belgische bevolking.
- In tegenstelling tot de Belgische is de veroudering veel minder vrouwelijk: bij niet-westerse 65-plussers zijn er 90 mannen per 100 vrouwen. Voor de Belgische ouderen geldt een verhouding van 58 mannen per 100 vrouwen. In de Marokkaanse gemeenschap is het aandeel mannelijke 65-plussers met 107/100 zelfs hoger dan vrouwen. Dit kan worden verklaard door de arbeidsmigratie, onvolledige gezinshereniging maar ook door het grote leeftijdsverschil tussen echtgenoten.
- Allochtone ouderen zijn niet noodzakelijk hier oud geworden: nieuwe migratie en gezinshereniging brengen mensen ook op oudere leeftijd naar Brussel. Zo kwamen 1.100 van de Marokkaanse 65-plussers in Brussel minder dan 5 jaar geleden.

1.5.3 Ruimtelijke spreiding

De ruimtelijke spreiding van niet-Belgische ouderen vergt een diepgaandere studie en kon niet in kaart worden gebracht. Gezien de Marokkaanse gemeenschap de grootste groep niet-Belgische ouderen vertegenwoordigt, tonen we hier ter indicatie de spreidingskaart op wijkniveau van het aandeel Marokkanen in Brussel. Dit geeft aan waar we de hoogste concentratie aan niet-westerse ouderen mogen verwachten, in het bijzonder in de Kanaalzone.

Kaart 6. Bevolkingsaandeel uit Noord-Afrika - 2011

Benchmarking Antwerpen

Ook Antwerpen staat bekend als multiculturele stad. Toch is de verkleurde vergrijzing er minder uitgesproken. Het aandeel ouderen met niet-Belgische nationaliteit bedraagt 6% (t.o.v. 14% voor Brussel). Evenals in Brussel vertegenwoordigt de Marokkaanse gemeenschap er met 1.024 ouderen de grootste groep, in de verte gevolgd door Turken en Spanjaarden.

Tabel 5. Niet-Belgische ouderen in Brussel en Antwerpen

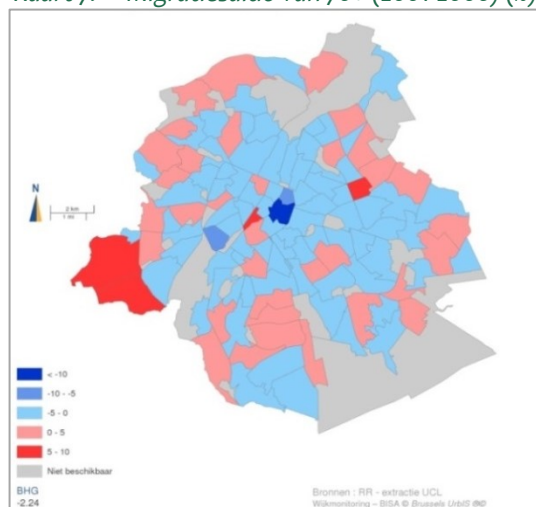
	Brussel		Antwerpen	
	55-64	65+	55-64	65+
Italië	3.632	3.814	157	167
Frankrijk	3.926	3.207	268	280
Spanje	2.469	2.815	270	261
Griekenland	921	1.444	43	51
Portugal	1.063	723	312	143
Marokko	2.706	4.058	782	1024
Turkije	1.068	1.119	321	333
Congo	402	316	53	29
Polen	173	71	514	69
Andere	7.484	3.742	3.089	2.660
Totaal niet-Belg	23.844	21.309	5819	5017
België	74.122	132.397	47561	82521
Totaal	97.966	153.706	53.370	87.538
	24%	14%	11%	6%

Bron: NIS 2006 (Brussel) en dienst vreemdelingenzaken Stad Antwerpen

1.5.4 Verhuisbewegingen bij ouderen

Het wegtrekken van bekenden uit de buurt en daarmee gepaarde vervreemding is een vaak gehoorde reden tot ongenoegen bij ouderen. Het effect van de verhuisbewegingen wordt uitgedrukt in het **migratiesaldo**, zijnde het verschil tussen het aantal aankomsten en vertrekken, en is een belangrijke aanwijzing voor het aantrekkelijke of afstotende karakter van een wijk. Een negatief migratiesaldo betekent dat de wijk bewoners verliest door emigratie. Omgekeerd betekent een positief migratiesaldo dat de wijk

Kaart 7. Migratiesaldo van 70+ (2001-2006) (%)

meer inwoners aantrekt. De wijkmonitor brengt de verhuisbewegingen per leeftijdscategorie in kaart in de periode 2001 – 2006. Men zou kunnen verwachten dat 70-plussers door uiteenlopende gebeurtenissen (weduwnaarschap, dichter bij de kinderen gaan wonen, onaangepastheid van de woning) er toe worden aanzet om te kiezen voor een meer geschikte woonplaats. De vaststelling luidt dat de verhuisintensiteit bij 70-plussers echter erg laag ligt. Ouderen verhuizen ondanks gewijzigde leefomstandigheden niet gemakkelijk en blijven in hun buurt wonen. Wel ligt het aantal vertrekken ver boven het aantal aankomsten. De migratiesaldi van de 70-plussers zijn in de meeste wijken negatief, met uitzondering van sommige wijken gelegen in de tweede kroon. Mogelijk kan de aanwezigheid van aangepaste woningen en collectieve huisvesting de verhuisbeweging naar deze wijken verklaren.

1.6 Sociaaleconomische positie

Opleiding, inkomen en vermogen zijn factoren die mee het gezondheidsniveau en de zorgbehoeften van ouderen bepalen. Zo kampen vermogende ouderen minder met een slechte fysieke gezondheid, lichamelijke beperkingen en psychische problemen dan hun leeftijdsgenoten met een laag vermogen⁶. Ouderen uit rijke gemeenten hebben minder kans op vroegtijdig overlijden en gezondheidsproblemen. De levensverwachting bij de geboorte verschilt naargelang het socio-economisch niveau, met een verschil tussen de armste en de rijkste Brusselse gemeenten van 3,4 jaar voor mannen en 3,1 jaar voor vrouwen⁷.

Steeds meer Brusselse ouderen moeten rond komen met een zeer **klein inkomen** en kampen met financiële moeilijkheden. Volgens de Brusselse Welzijnsbarometer⁸ ontving op 1 januari 2011 16,2 % van de ouderen een minimum- of vervangingsinkomen (exclusief pensioenen). Het aandeel ouderen dat een Inkomensgarantie voor Ouderen (IGO) ontving schommelde afgelopen jaren rond 8% met een piek van 9,4% op 1 januari 2012. Volgens het RIZIV⁹ deden in 2012 13.442 hier beroep op, dit is 8% van de ouderen. Dit is dubbel zo veel als in Vlaanderen waar bijna 52.000 personen, of 4% van de ouderen beroep moet doen op een IGO.

Voorts doet 29% van de Brusselse 65-plussers een beroep op een verhoogde verzekeringstegemoetkoming voor geneeskundige zorgen. Gemiddeld één op tien Brusselse ouderen boven 65 jaar verklaart gezondheidsuitgaven uit te stellen omwille van financiële moeilijkheden. Meer dan 15% vindt de thuiszorg onbetaalbaar. Nochtans hebben mensen met een lagere socio-economische status vaker en vroeger last van gezondheidsproblemen en functionele beperkingen en bijgevolg een hogere kans om gebruik te moeten maken van een thuiszorgdienst¹⁰.

Tabel 6. Ouderen met een minimum- of vervangingsinkomen in Brussel

Situatie 2011	aantal	%
Ouderen (65 jaar en ouder)	152.079	100
Inkomensgarantie IGO	14.153	9,3
OCMW: leefloon + equivalent leefloon	1.408	0,9
Uitkering voor mensen met een handicap	9.124	6,0
Totaal aantal 65+ met een uitkering	24.685	16,2

Bron: Brusselse Welzijnsbarometer

De studiegcommissie vergrijzing stelt in haar jaarverslag 2013 dat het **armoederisico** – zijnde een beschikbaar inkomen onder 1.000 euro per maand - bij ouderen nog steeds hoger is dan dat bij andere bevolkingsgroepen. Het gaat uit van een armoederisico bij 20% van de Belgische 65-plussers. Cijfers voor Brussel zijn hierin niet opgenomen, maar we mogen stellen dat dit zeker niet lager zal liggen. Omgerekend betekent dit dat minstens 31.000 Brusselse ouderen het met een zeer beperkt inkomen moeten stellen.

Wel is er momenteel nauwelijks nog verschil in armoederisico tussen alleenstaanden en oudere koppels en tussen oudere vrouwen en oudere mannen. Dit komt vooral omdat vrouwen actiever zijn op de arbeidsmarkt en een eigen pensioen verwerven, maar ook door de verhoging van de minimumpensioenen en een verbetering van de IGO-bijdragen voor alleenstaanden, waar voornamelijk vrouwen baat bij hebben.

Een laag inkomen loopt echter niet noodzakelijk gelijk met de subjectief ervaren armoede. Wanneer aan ouderen met een armoederisico gevraagd wordt naar de subjectieve inkomenstekort, antwoordt 40% het

⁶ (Centraal bureau voor statistiek, 2010)

⁷ (Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad, 2010)

⁸ (Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad, 2011)

⁹ (Rijksdienst voor Pensioenen, 2012)

¹⁰ (Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad, 2007)

(zeer) moeilijk te hebben om de eindjes aan elkaar te knopen. Alleenstaanden scoren hier slechter dan oudere koppels.

De sociaaleconomische positie van ouderen wordt verder in belangrijke mate verbeterd wanneer ze **eigenaar** zijn van hun woning of een huurprijs betalen onder de marktprijs. Het bezit van een eigen woning is voor veel ouderen die geen afbetalingen meer moeten doen een belangrijke bron van welvaart en beschermt hen tegen armoede. Het ouderenbehoefteonderzoek telde 47% eigenaars, 28% huurders op de private markt en 17% sociale huurders onder de ouderen in Brussel-Stad¹¹. In de beleidsnota stedelijk beleid van de VGC¹² lezen we dat één op vijf van de Brusselse 60-plussers in een sociaaleconomisch kwetsbare situatie leven omdat ze geen eigenaar zijn en niet hoog opgeleid.

De **activiteitsgraad** bij de aankomende groep ouderen ligt in Brussel hoger dan in de andere gewesten: bijna 45% van de Brusselse 55- tot 64-jarigen is professioneel actief, tegenover 40% in Vlaanderen. Vanaf 65-plus daalt dit naar 3% in Brussel en 2% in Vlaanderen. Voor de lagere leeftijdsklasse geldt echter het omgekeerde. Van de groep van 45- tot 54-jarigen zijn in Brussel en Vlaanderen respectievelijk 78% en 85% actief. Dit is een indicatie voor de volgende decennia waar één op drie ouderen zich sociaaleconomisch in een ongunstige positie zal bevinden. Vooral de socio-economische situatie van de (aankomende) groep ouderen van vreemde herkomst is weinig benijdenswaardig. Meer dan 60% moet toekomen met een inkomen onder de armoedegrens en bijna 90% van de 70-plussers uit Marokko en Turkije heeft weinig tot geen opleiding genoten.¹³

1.7 Geardheid

Çavaria, de belangenverdediger voor holebi's en transgenders in Vlaanderen en Brussel, gaat er van uit dat 5 à 10% van de bevolking holebi of transgender is. Als we een percentage van 8% nemen, betekent dit dat er in Brussel ongeveer 12.400 oudere holebi's en transgenders zijn. De belangenvereniging stelt dat oudere holebi's een vaak onzichtbare groep zijn in onze maatschappij, die kampt met eenzaamheid, mobiliteitsproblemen en sociaal isolement. Er is weinig zicht op de leef-, woon- en zorgomstandigheden van holebi's ouder dan 50 jaar. Holebi-ouderen groeiden vaak op in een tijd waarin homoseksualiteit amper bespreekbaar was. De onwetendheid en onverdraagzaamheid van leeftijdsgenoten in bijvoorbeeld een rusthuis is daardoor vaak groot. Bovendien weten we dat heel wat zorginstellingen erg heteronormatief werken. Het is belangrijk dat die instellingen beseffen dat ze holebibewoners in huis hebben, met specifieke noden.

¹¹ (Verté, Dury, De Witte, Buffel, & De Donder, 2009)

¹² (VGC)

¹³ (Lodewijckx, 2013)